

Cum s-a înfăptuit Unirea de la 24 ianuarie 1859. Cum s-a realizat*

*Gabriel Croitoru***

Noi, românii, vorbim despre unire mai mult ca alte popoare, cel puțin mai mult ca popoarele megieșe nouă. Poate că așa a vrut Proria cerească, care a făcut ca anul calendaristic la noi, românii, să înceapă sub auspiciile aniversării unirii, Unirii de la 24 ianuarie 1859, și să se termine tot sub auspiciile aniversării unirii, Unirii din 1 Decembrie 1918, când România și-a atins culminația ca stat în Europa și în lume. Așa cum s-a afirmat de marii noștri istorici, Unirea de la 24 ianuarie 1859 a fost fără îndoială temelia Unirii de la 1918 și că fără marea faptă a lui Mihai Viteazul de la 1600, fără acțiunea energetică și extrem de îndrăzneță a lui Tudor Vladimirescu de la 1821, care a deschis larg poarta intrării noastre în modernitate, fără Unirea de la 24 ianuarie 1859 realizată prin dubla alegere a lui Alexandru Ioan I, fără câștigarea Independenței de Stat la 1877, cu mari sacrificii pe câmpul de luptă, fără proclamarea Regatului României la 1881, actele de 27 martie, 28 noiembrie și 1 decembrie 1918 nu ar fi devenit fezabile, posibile.

Într-adevăr, Unirea de la 24 ianuarie 1859 a reprezentat pe de o parte nașterea statului național modern român, iar pe de altă parte un eveniment sine-qua-non pentru realizarea statului național unitar român, a României rotunde, dodoloață, așa cum o percepușe acel copil din Lancrămul lui Blaga.

Reputatul și regretatul academician Dan Berindei, indubitabil cel mai prolific, fecund, istoric pe problema Unirii de la 1859, invitat fiind la

emisiunea Eugeniei Vodă, *Profesioniștii*, în debutul emisiunii începea prin a se întreba retoric: Unde ne sunt pașoptiștii?, arătând lipsa unor elite aidoma celor de la 1848 care să scoată România din impasul în care se află astăzi, iar președintele Academiei Române, distinsul academician Ioan-Aurel Pop invocă, tot ca o soluție a ieșirii României din impasul de după 1989, acel program de țară al generației pașoptiste, vizionar, clarvăzător, pragmatic, de lungă durată, realizat pas cu pas peste orice interes de grup, de partid, program pentru a cărui realizare a prevalat, mai presus de orice și de toate, interesul național.

Expresia poate cea mai grăitoare a primării interesului național trebuie căutată în epoca Unirii și o reprezintă disputa dintre liderul mișcării separatiste din Moldova, Nicolae Istrate, și Mihail Kogălniceanu în problema viitoarei capitale a noului stat. Atunci când Nicolae Istrate a spus că „dacă facem Unirea, Iașul va ajunge al doilea Hârlău al Moldovei”, Mihail Kogălniceanu i-a dat o replică extraordinară, memorabilă: „De ar fi să crească troscot pe străzile Iașului, noi trebuie să facem Unirea, pentru că în joc nu este soarta unui oraș, ci este vorba despre impunerea noastră ca români, este în joc naționalitatea română”.

Imediat după 1848, Jules Michelet, cel mai mare istoric de atunci al Franței și prieten al românilor, îi spunea lui C. A. Rosetti că „prin revoluția de la 1848 voi, românii, ați pus naționalitatea voastră în calendarul lumii”. Într-devăr, revoluția română din 1848, deși înfrântă, a avut o însemnătate

*Alocuțiune rostită la sesiunea de comunicări științifice „Unirea Principatelor Române, moment decisiv al istoriei naționale” (23 ianuarie 2024, Biblioteca Județeană „Alexandru și Aristia Aman”, Craiova)

**Cercetător șt. III, dr., Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor” Craiova

extraordinară pentru viitorul poporului român, pentru că a crescut conștiința națională, a sporit solidaritatea românilor de pe ambii versanți ai Carpaților și, nu mai puțin important, a atras atenția Europei asupra acestui popor romanic din sud-estul continentului.

Revoluționarii fruntași de la 1848 au fost nevoiți să ia calea exilului, o parte dintre ei au ajuns în Apus, îndeosebi la Paris, unde au dezvoltat o veritabilă acțiune de propagandă. Prin contactul cu personalitățile politice democratice ale vremii, prin tipărituri – broșuri, articole de revistă și de ziar – prin conferințe, ei atrăseseră simpatia și interesul Apusului asupra românilor. În această acțiune de propagandă, rolul cel mai important l-a avut Nicolae Bălcescu, dar importantă a fost activitatea în acest sens dusă de C. A. Rosetti, Dimitrie Brătianu, Ion Ghica ori Ion Maiorescu. Exilații români au reușit să-și facă relații bune, în mod special, cu intelectualii francezi, cu Jules Michelet, cu Edgar Quinet, căsătorit cu o româncă, fata lui Gh. Asachi, cu Elias Regnault, francezi care au publicat lucrări favorabile nouă și ostile adversarilor noștri, francezi, pe care noi românii pentru ajutorul dat atunci i-am păstrat vii în mentalul, în memoria noastră colectivă, numele lor în nomenclatura stradală a unor orașe din România păstrându-se până astăzi ca semn de prețuire.

Problema românească devine problemă de interes european o dată cu declanșarea Războiului Crimeii (1853–1856), război desfășurat între Rusia și Turcia căreia i s-a alăturat Franța, Anglia și Sardinia, război care s-a soldat cu înfrângerea Rusiei care este nevoită să ceară pace, pace care se va discuta într-un amplu congres la Paris ale cărui lucrări finale au fost semnate la 30 martie 1856.

Potrivit prevederilor Congresului de la Paris, cele două Principate ieșeau de sub protectoratul Rusiei țariste și intrau sub garanția celor șapte mari puteri europene, semnate ale actului de la Paris, i se retrocedau Moldovei cele trei județe din sudul Basarabiei, Marea Neagră devenea neutră, interzicându-se prezența militară a Rusiei în zonă, se prevedea formarea unei Comisii Europene a Dunării și lucru extrem de important pentru viitorul celor două principate românești – înființarea și convocarea unor Adunări/Divanuri Ad-hoc, for-

mate din reprezentanții tuturor categoriilor sociale, care să propună viitoarea organizare a celor două Principate. Pentru aceasta s-a prevăzut înființarea unei comisii speciale europene, formate din câte un reprezentant al puterilor semnatare Tratatului de la Paris care să ființeze la București și care, pe baza hotărârilor luate de cele două Divanuri Ad-hoc, să facă un raport care să fie analizat în cadrul unei viitoare conferințe ce se va ține în viitor tot la Paris. Pentru că septenatul domniilor de la Balta Liman se apropia de sfârșit s-a hotărât ca cele două Principate să fie conduse de câte un caimacam până vor fi aleși noi domni.

Imediat ce au aflat prevederile Congresului de la Paris, românii au și început pregătirile pentru alegerile Divanurilor Ad-hoc. Așadar, unioniștii au constituit, în vara anului 1856, comitete centrale unioniste la Iași și București, care au ținut o legătură strânsă cu comitetele județene și **ținutale** din Țara Românească și Moldova, așa că cu excepția unei foarte reduse minorități de mari proprietari din Moldova toată lumea era pentru unire. Dar dacă în interior lucrurile stăteau bine pentru partida națională, în exterior nu erau la fel. Existau și puteri ostile unirii și lesne de înțeles acestea erau Turcia și Austria. Turcia intuia că Muntenia și Moldova odată unite vor tinde, în mod normal, la independență așa cum s-a și întâmplat, iar Austria își dădea seama că Principatele odată unite vor deveni un punct de atracție pentru românii de peste munți, care în cele din urmă se vor uni și ei, formând un puternic stat național unitar, lucru care s-a și întâmplat în 1918. Toate celelalte puteri europene, cu excepția Angliei care a adoptat o atitudine oscilantă, erau pentru Unire.

Terminându-se mandatul domnilor de la Balta Liman, la 17/29 iulie, Poarta numește caimacami, în Moldova pe Toderiță Balș, care încetând din viață este înlocuit cu Nicolae Costachi Vogoride, om al turcilor și al austriecilor, ca și predecesorul său, iar în Țara Românească pe Alexandru Ghica, fostul domn regulamentar, susținător al Unirii.

Realizând că în Țara Românească nu putea acționa deoarece caimacamul nu înțelegea să le facă jocul, mai ales că aici ajunseseră încă din martie 1857 membrii comisiei însărcinate cu supravegherea activității electorale pentru Divanurile Ad-hoc, forțele ostile Unirii, Turcia și Austria și-au concentrat atenția asupra Moldovei,

unde, mai întâi prin Toderiță Balș, apoi prin Nicolae Conachi Vogoride au căutat prin toate mijloacele să împiedice un vot favorabil Unirii. Au fost făcute arestări, destituiri, amenințări, bătaii, iar din listele electorale a fost ștearsă majoritatea celor considerați uniونيști. În aceste condiții, așa-zisele alegeri au dat o majoritate antiunionistă.

Numeroasele plângeri trimise din Moldova membrilor Comisiei de la București însărcinate cu supravegherea alegerilor pentru Divanurile Ad-hoc, demisia răsunătoare a lui Alexandru Cuza, pe atunci maior, din funcția de pârcălab al ținutului Covurlui și mai ales publicarea corespondenței secrete a lui Nicolae Conachi Vogoride sustrasă de soția sa Cocuța Vogoride, care a dat-o uniونيștilor, se pare chiar lui Cuza, corespondență avută cu Turcia și Austria prin care se demantela întregul proces de falsificare a alegerilor au dus la o precipitare a relațiilor diplomatice între Marile Puteri și Poartă.

Acest conflict diplomatic determinat de falsificarea alegerilor pentru Divanul Ad-hoc al Moldovei a fost rezolvat la Osborne, unde împăratul Napoleon al III-lea al Franței și regina Victoria a Angliei s-au întâlnit pentru a analiza situația, acord încheiat în vara anului 1857, unde s-a ajuns la o soluție de compromis. Anglia acceptă anularea alegerilor, iar Franța renunța la ideea unirii sub un principe străin, cele două principate urmând să aibă instituții organice similare.

Așadar, ca urmare a acordului de la Osborne, Poarta a dat ordin telegrafic lui Vogoride, în august 1857, cerându-i să considere alegerile nule și să purceadă la altele noi. De data aceasta noile alegeri au adus o victorie zdrobitoare uniونيștilor, dintre cele 83 de mandate, 81 au fost obținute de partida unionistă în Moldova, iar în Muntenia, unde alegerile decurseseră în condiții satisfăcătoare, succesul uniونيștilor a fost unul total. Interesant este faptul că pentru prima oară în istoria țării noastre au fost aleși într-o mare adunare deliberativă și reprezentanții țărănimii: Tănase Constantin, Gheorghe Lupescu, Mircea Mălăiescu și faimosul Moș Ion Roată, immortalizat de Creangă. S-a păstrat o fotografie a tuturor deputaților țărani – așa-ziii pontai – din Divanul Ad-hoc al Moldovei, fotografie pe care Mihail Kogălniceanu i-a dăruit-o lui C. A. Rosetti și pe care cel dintâi a scris „temelia casei”, decelând importanța

țărănimii pentru viitorul stat care urma să ia naștere.

Divanul Ad-hoc al Moldovei și-a deschis lucrările la 22 septembrie 1857, iar în ședința a 7-a, la 7 octombrie 1857, Mihail Kogălniceanu a prezentat proiectul de rezoluție cuprinzând dorințele fundamentale ale românilor moldoveni. În expunerea de motive, care preceda rezoluția, Mihail Kogălniceanu arăta: „Dorința cea mai mare, cea mai generală, aceea hotărâtă de toate generațiile trecute, aceea care este sufletul generației actuale, aceea care, împlinită, va face fericirea generațiilor viitoare, este Unirea Principatelor într-un singur stat, o unire care este firească, legiuită și neapărată”. Pentru toate aceste motive Divanul Ad-hoc moldovean cere respectarea drepturilor Principatelor și îndeosebi a autonomiei lor în baza vechilor capitulații încheiate cu Poarta, unirea Principatelor într-un singur stat cu numele de România, prinț străin cu moștenirea tronului, ales dintr-o dinastie europeană domnitoare ai cărei moștenitori să fie crescuți în religia țării, neutralitatea pământului Principatelor; puterea legiuitoare să fie încredințată unei Adunări Obștești în care să fie reprezentate toate interesele nației.

În Țara Românească, rezoluția, care cuprindea aceleași deziderate ca și în Moldova, a fost prezentată la 8 octombrie 1857 și votată a doua zi, în unanimitate.

Primind cele două rezoluții, comisarii europeni au redactat raportul lor și l-au trimis la Conferința de la Paris, care deși își va începe lucrările la 10/22 mai 1858, tergiversează aproape trei luni și abia la 7/19 august se semnează textul convenției.

Deși cele două Divanuri Ad-hoc exprimaseră clar și cvasiunanim voința clară a românilor de unire, de creare a statului național modern român, convenția reprezenta o consecință a acordului de la Osborne și constituia un compromis față de voința de unire a românilor. Potrivit Convenției, cele două țări românești urmau să poarte numele de Principatele Unite ale Moldovei și Valahiei, rămâneau sub garanția colectivă a Marilor Puteri și sub suzeranitatea Porții, aveau doi domni, două guverne și două adunări, separate, singurele instituții de for comun fiind Curtea de Casație și Justiție și Comisia Centrală de la Focșani cu rolul de a pregăti legile.

Convenția mai prevedea desființarea privilegiilor și rangurilor boierești și egalitatea tuturor cetățenilor în fața legilor.

Prin convenția din 7/19 august 1858, care devenea și constituția țărilor noastre, înceta activitatea Regulamentelor Organice.

În cele două Principate erau de fapt două grupări care doreau să se impună la alegerile pentru domnie. Una zisă națională, formată din foștii revoluționari de la 1848, și alta conservatoare, grupată în Țara Românească, în jurul foștilor domni Gheorghe Bibescu și Barbu Știrbei, iar în Moldova în jurul lui Mihail Sturdza și a fiului său Grigorie Sturdza.

Beneficiind de faptul că doi dintre cei trei cai-macami erau favorabili cauzei naționale, în Moldova alegerile pentru Adunarea Electivă care urma să aleagă domnul a adus o majoritate partidei naționale care obținea 33 de mandate față de 22 câte a obținut gruparea conservatoare. Este adevărat însă că partida națională nu avea un candidat agreat de toți membrii ei, unii îl susțineau pe Vasile Alecsandri, alții pe Costache Negri. Deși Vasile Alecsandri și-a retras candidatura, totuși Costache Negri nu era agreat de deputații conservatori din cauza ideilor sale progresiste, de împroprietărire a țăranilor.

Această incertitudine dură până în ziua de 3/15 ianuarie 1859, când deputații se întruniră în casa lui Constantin Rola, în Sala Elefant a Muzeului de Științe Naturale, spre a se pune de acord asupra candidatului unic. După discuții care păreau că nu vor duce la niciun rezultat, Nicolae Pisoschi propuse atunci pe colonelul Alexandru Cuza care după trei tururi de scrutin a fost acceptat în unanimitate.

În ziua alegerii, la 5/17 ianuarie 1859, majoritatea fiind asigurată, partizanii lui Grigorie Sturdza se pronunțaseră și ei pentru Cuza,

Alexandru Ioan Cuza a fost ales cu unanimitate de voturi, 48, ca domn al Moldovei.

În Țara Românească, deși alegerile pentru Adunarea Electivă aduseseră o majoritate grupării conservatoare, totuși aceasta nu era unită în jurul unui singur candidat, pentru că dacă era unită în jurul candidatului unic, acesta cu siguranță era ales domn.

În aceste condiții, în noaptea de 23 spre 24 ianuarie 1859, întruniți într-o ședință într-o sală a hotelului Concordia, la propunerea lui Dimitrie Ghica membrii partidei naționale au adoptat soluția dublei alegeri. A doua zi, pe 24 ianuarie, Al. I. Cuza a fost ales și domn al Țării Românești, toate cele 64 buletine de vot purtând numele lui Alexandru Ioan Cuza. „Se încheia astfel una dintre cele mai frumoase pagini ale istoriei noastre” după expresia lui Ion Ghica.

În primii trei ani de domnie, marele domnitor reușește să desăvârșească Unirea deplină a celor două principate românești, la 24 ianuarie 1862 se formează primul guvern unic iar țara noastră, tot din 1862, poartă oficial numele de România, unire pe care o cimentează prin marile și curajoasele sale reforme. Obligat să abdice la 11/23 februarie 1866, Alexandru Ioan Cuza ia calea exilului și moare la Heidelberg, în hotelul Europa, la 15 mai 1873. La înmormântarea sa de la Ruginoasa, înmormântare la care au participat mii de oameni, mai ales țărani, aceia care nu-l uitaseră pe cel care îi făcuse proprietari, Mihail Kogălniceanu avea să țină unul dintre cele mai frumoase discursuri funebre care au fost rostite vreodată, arătând că „nu greșelile l-au răsturnat, ci faptele sale cele mari”, iar „cât țara aceasta va avea o istorie cea mai frumoasă pagină va fi aceea a lui Alexandru Ioan Cuza”, afirmații la care subscriem și noi.